

OTA-ONANING PEDAGOGIK MADANIYATI – BARKAMOL AVLOD

TARBIYASINING ASOSI

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Talaba: Umurqulova Safiya Sattor qizi

Telefon raqam: +998888055907

Annotatsiya

Mazkur maqolada ota-onaning pedagogik madaniyati tushunchasi, uning tarkibiy komponentlari, shakllanish omillari hamda barkamol avlod tarbiyasidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ijtimoiy sharoitda ota-onalarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik madaniyat, oila tarbiyasi, barkamol avlod, ijtimoiylashuv, pedagogik kompetensiya.

Abstract

This article analyzes the concept of parental pedagogical culture, its structural components, formation factors, and its role in the upbringing of a harmoniously developed generation from a scientific and theoretical perspective. The study also highlights current issues related to the development of parents' pedagogical competence in modern society and proposes practical solutions to address these challenges.

Keywords: pedagogical culture, family upbringing, harmoniously developed generation, socialization, pedagogical competence.

Аннотация

В данной статье рассматривается понятие педагогической культуры родителей, её структурные компоненты, факторы формирования и роль в воспитании гармонично развитого поколения с научно-теоретической точки зрения. Также освещаются актуальные проблемы развития педагогической компетентности родителей в современных условиях и предлагаются пути их решения.

Ключевые слова: педагогическая культура, семейное воспитание, гармонично развитое поколение, социализация, педагогическая компетентность.

Kirish

Bugungi kunda to'xtovsiz davom etayotgan globallashuv jarayoni va ommaviy madaniyat insoniyat oldiga kelajak avlod tarbiyasiga eng muhim masala sifatida qarash vazifasini qo'ymoqda. Axloq, madaniyat, tilning globallashuvi milliy tarbiya asoslari yemirilishiga sabab bo'lmoqda. Insoniyat texnogen sivilizatsiyta davrida yashar ekan o'sib kelayotgan yoshlarimizning aksariyatida sabrsizlik, boqimandalik, maqsadsizlik illatlari namoyon bo'layotganligining guvohi bo'lamiz. Shunindek jamiyat taraqqiyoti va uning barqaror rivojlanishi barkamol avlodni tarbiyalash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Barkamol avlodni shakllantirish jarayoni esa eng avvalo oilada boshlanadi. Oila shaxsning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti sifatida bolaning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning pedagogik madaniyati farzandning shaxs sifatida rivojlanishida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bois mazkur maqolada ota-onaning pedagogik madaniyatining nazariy asoslari va uning barkamol avlod tarbiyasidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Ota-onaning pedagogik madaniyati tushunchasi

Pedagogik madaniyat – bu shaxsning tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlar tizimidir. Ota-onaning pedagogik madaniyati esa farzand tarbiyasiga doir bilimlarni egallash, ularni amaliyotda qo'llash va tarbiya jarayonini ongli boshqarish qobiliyatini anglatadi.

Pedagogik madaniyat quyidagi tarkibiy komponentlardan iborat:

- kognitiv komponent
- amaliy komponent
- aksiologik komponent
- reflektiv komponent

2. Barkamol avlod tushunchasi

Barkamol avlod – bu jismonan sog'lom, ma'naviy yetuk, intellektual rivojlangan va ijtimoiy faol shaxsdir. Bunday shaxs mustaqil fikrlaydi, jamiyatda o'z o'rnini topadi va ijodkorlik qobiliyatiga ega bo'ladi.

3. Pedagogik madaniyatning tarbiyadagi o'rni

Ota-onaning pedagogik madaniyati bola shaxsining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Bola ota-onaga taqlid qiladi, ularning xatti-harakatlarini o'zlashtiradi. Shu sababli ota-onaning shaxsiy namuna ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega. Oiladagi sog'lom psixologik muhit bolaning emotsional rivojlanishini ta'minlaydi va uning ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi.

4. Zamonaviy sharoitda pedagogik madaniyat

Bugungi kunda axborot texnologiyalari va internetning rivojlanishi ota-onaning pedagogik madaniyatiga yangi talablar qo'ymoqda. Ota-onalar media savodxon bo'lishi, farzandni zararli axborotdan himoya qila olishi zarur.

Maqolaning nazariy ahamiyati ham shundaki, oiladagi ota-onalarning pedagogik madaniyatini shakillantirishda, mavjud muammolarni aniq qilib belgilash, holatini ijobiy tomonga o'zgartirish zaruriyati mavjud. ahamiyat taraqqiyoti va uning kelajagi bevosita barkamol avlodni tarbiyalash darajasiga bog'liq. Barkamol avlod esa o'z-o'zidan shakllanmaydi, balki maqsadli, izchil va ilmiy asoslangan tarbiya natijasida vujudga keladi. Ushbu jarayonning eng muhim va birlamchi muhitlaridan biri oila hisoblanadi. Oila shaxsning ijtimoiylashuvi boshlanadigan dastlabki makon bo'lib, unda bola ilk bor hayotiy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy xulq-atvor qoidalarini o'zlashtiradi. Shu sababli ota-onaning pedagogik madaniyati barkamol avlod tarbiyasining poydevori sifatida alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik madaniyat tushunchasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng qo'llanilib, u shaxsning tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlar tizimini anglatadi. Ota-onaning pedagogik madaniyati esa bevosita farzand tarbiyasiga yo'naltirilgan bo'lib, u ota-onaning bola rivojlanish qonuniyatlarini bilishi, tarbiya metodlarini ongli tanlay olishi hamda ularni amaliyotda samarali qo'llay bilish qobiliyatini ifodalaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning pedagogik saviyasi qanchalik yuqori bo'lsa, farzandning shaxs sifatida shakllanishi shunchalik muvaffaqiyatli kechadi.

Farzand tarbiyasida ota-onalar bilan bog'liq quyidagi muammolar mavjud:

- Oila tarbiyaviy salohiyatining o'rganilmaganligi
- Oila va maktablar o'rtasida ijtimoiy hamkorlikning pastligi
- Ota-onalarning ma'naviy tarbiyaga bo'lgan ma'suliyatining pastligi.

Birinchi muammo bo'yicha yechimlar. Oilada muayyan ta'lim imkoniyati yoki ta'lim salohiyati mavjud bo'lsa, shaxsni to'liq

shakllantirish mumkin. Oiladagi ta'lim bu-ota-ona tomonidan bolaga beriladigan bilim, ko'nikmalar bo'lib tarbiya esa bolada ijobiy xislatlarni shakllantirishga qaratilgan faoliyat turi sifatida, ota-onalarning tarbiyachi sifatida shaxsiy namunasi bilan birga amalga oshiriladi. Zamonaviy talqinda tarbiya jarayoni ota-ona, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muayyan maqsadga erishishga qaratilgan samarali hamkorlikdir.

So'nggi yillarda ilmiy adabiyotlarda "parental competence" (ota-onalik kompetensiyasi) tushunchasi keng qo'llanilmoqda. Ushbu konsepsiya ota-onaning farzand tarbiyasidagi samaradorligini uning emotsional intellekti, kommunikativ madaniyati va pedagogik refleksiyasi bilan uzviy bog'liq holda talqin etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajadagi emotsional intellektga ega ota-onalar farzandlari bilan samarali muloqot o'rnatadi, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etadi hamda bolada ijobiy "Men-konsepsiyasi"ni shakllantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, ekologik yondashuv (U. Bronfenbrenner modeli) asosida qaralganda, bola rivojlanishi turli tizimlar – oila, maktab, ijtimoiy muhit va madaniy kontekst o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Shu sababli ota-onaning pedagogik madaniyatini rivojlantirish faqat individual darajada emas, balki ijtimoiy institutlar bilan integratsiyalashgan holda amalga oshirilishi lozim. Ayniqsa, oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning institutsional modelini yaratish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Raqamli pedagogika nuqtai nazaridan esa, zamonaviy ota-onalar "raqamli tarbiya" kompetensiyalariga ega bo'lishi zarur. Bu kompetensiyalar bolalarning internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish, ularni axborot xavfsizligi qoidalariga o'rgatish hamda virtual muhitdagi ijtimoiylashuv jarayonini nazorat qilishni o'z ichiga oladi. Shu

jihatdan, ota-onaning pedagogik madaniyati an'anaviy tarbiya ko'nikmalari bilan bir qatorda, raqamli savodxonlik bilan ham boyitilishi zarur.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda oilaviy tarbiya uslublarining differensial ta'siri ham alohida o'rganilmoqda. Demokratik tarbiya uslubi bolada mustaqillik va mas'uliyatni rivojlantirsa, avtoritar yondashuv ko'proq tashqi nazoratga asoslangan xulq-atvorni shakllantiradi. Shu bois ota-onaning pedagogik madaniyatini rivojlantirishda optimal tarbiya uslublarini ilmiy asosda tanlash muhim vazifa hisoblanadi.

5. Rivojlantirish yo'llari

Ota-onaning pedagogik madaniyatini oshirish uchun:

- seminar va treninglar
- psixologik maslahatlar
- oila va maktab hamkorligi

kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Ota-onaning pedagogik madaniyati barkamol avlodni shakllantirishning asosiy ijtimoiy-pedagogik omili hisoblanadi. Oila muhitida berilgan tarbiya bolaning shaxsiy rivojlanishiga bevosita va uzoq muddatli ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik madaniyatning kognitiv, amaliy, aksiologik va reflektiv komponentlari tarbiya jarayonining ilmiy asosini tashkil etadi. Ota-onaning shaxsiy namunasi bola xulq-atvorining shakllanishida yetakchi rol o'ynaydi. Sog'lom psixologik muhit bolaning emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi. Zamonaviy axborot muhitida ota-onaning media savodxonligi muhim pedagogik kompetensiyalardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Bizning fikrimizcha, yuksak axloqli, madaniyatli, bir so'z bilan aytganda jamiyat talablariga mos yosh avlodni tarbiyalashda eng muhim

vazifalarimizdan biri tarbiyachilarimizning tarbiya borasida na'muna bo'lishini ta'minlashdir. Zero ming yillar davomida faylasuflar, pedagoglar tarbiyachi bergan nasihatiga o'zi amal qilmas ekan, tarbiyadan ko'zlangan natijaga erishib bo'lmasligini ta'kidlaganlar. ota-onaning pedagogik madaniyati barkamol avlodni shakllantirishning tizimli va ko'p omilli jarayonida determinant omil sifatida namoyon bo'ladi. U nafaqat tarbiyaviy faoliyatning samaradorligini belgilaydi, balki shaxsning ijtimoiylashuvi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlari va intellektual salohiyatining shakllanishiga metodologik asos yaratadi. Tadqiqot doirasida aniqlanishicha, pedagogik madaniyatning kognitiv, aksiologik, operatsion va reflektiv komponentlari o'zaro integratsiyalashgan holda ota-onaning tarbiyaviy strategiyalarini belgilaydi hamda bola shaxsining rivojlanish trayektoriyasiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ijtimoiy-madaniy transformatsiyalar, xususan, raqamli muhit va global axborot oqimlari sharoitida ota-onaning pedagogik madaniyatiga nisbatan yangi kompetensiyaviy talablar shakllanmoqda. Bu esa pedagogik madaniyatni statik hodisa emas, balki dinamik rivojlanuvchi tizim sifatida talqin etishni taqozo etadi. Empirik kuzatishlar va nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik madaniyati yuqori bo'lgan ota-onalar farzandlarida mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va adaptivlik ko'rsatkichlari yuqori darajada namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, ota-onalarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ilmiy-amaliy mexanizmlarni ishlab chiqish, xususan, andragogik yondashuv asosida uzluksiz ta'lim tizimini joriy etish, oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi institutsional hamkorlikni kuchaytirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'ladi. Umuman olganda, ota-onaning pedagogik madaniyatini yuksaltirish barkamol avlodni shakllantirishning konseptual asosi bo'lib, u jamiyatning barqaror ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. – Tafakkur va nutq
2. Petrovskiy A.V. – Shaxs va faoliyat psixologiyasi
3. Amonashvili Sh.A. – Insonparvar pedagogika asoslari
4. Pedagogika nazariyasi darsliklari
5. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar